

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԲՈՒԺՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ՍՏԱՆԱԼԻՍ.

**Հանրամասչելի գործնական ուղեցույց
ՄԻԱՎ-ով ամրող անձանց համար**

Երևան 2010

ՆԱԽԱԲԱՆ

Գաղտնիք չէ, որ ՄԻԱՎ-ով աղորոդ մարդիկ հաճախ դառնում են խտրական վերաբերմունքի և իրավունքների այլ խախտումների թիրախ, այդ թվում՝ բժշկական օգնություն և սոցիալական աջակցություն: Առջայ կյանքում բազմաթիվ իրավունքներ, հասկալիքներ՝ ՄԻԱՎ-ով աղորոդ անձանց դարազայում, մնում են «թղթի վրա» և հաճախ կյանքում գործնական կիրառություն չեն ստանում: Նման իրավիճակի դաժնանքները բազմաթիվ են՝ համադասասխան օրենսդրության կամ օրենքի իրականացման անկատարություն, մարդկանց կողմից իրենց իրավունքների վերաբերյալ շեղեկացվածության անբավարար ասիժան: Զիչ չեն նաև այնդիսի դեմքերը, երբ անձիմ չեն կարողանում անգամ սարանջատել օրենքը խախտումից:

Իրավախախտումների մեջ փչ չեն դեմքերը, երբ ոսնահարվում են մարդու իրավունքները, այնինչ դրանք բնական և անօտարելի են և նրան դասկանում են ի ծնե: Իրականում, ոչ ոք չի կարող մարդուն զրկել իր բնական իրավունքներից՝ կյանքի, անձնական անձեռնմխելիության, խղճի, խոսքի, արտահայտվելու ազատության, ընտանեկան կյանքի զաղտնիության և այլն: Առողջության իրավունքը նույն մարդու իրավունքն է, որը վերաբերում է բժշկական օգնություն և սոցիալական աջակցություն ստանալու ոլորտին: Առողջության իրավունք ունեն անխտիր բոլորը՝ անկախ սեռից, ազգությունից կամ ՄԻԱՎ-ով վարակված լինելու հանգամանքից:

Սույն գրքույկը նախատեսված է ՄԻԱՎ-ով աղորոդ անձանց համար և նդասակ ունի բարձրացնել բժշկական օգնություն և ծառայություն ստանալիս մարդու իրավունքների վերաբերյալ նրանց շեղեկացվածության ասիժանը: Սեփական իրավունքների մասին լիարժեք դասկերացում կազմելն առաջին ֆայլն է՝ դայֆարելու նույն իրավունքների նկատմամբ արհամարհական վերաբերմունքի կամ դրանց ոսնահարման դեմ: Գրքույկում կներկայացվեն նաև մեջբերումներ ոլորտի առանցքային օրենքներից և այլ իրավական ակտերից:

Եթե գրքույկի էջերը թերթելիս կհանդիմեք մտքերի, որոնց վերաբերյալ կցանկանաք ստանալ առավել լիարժեք շեղեկություններ, կարող եք առանց երկմտելու դիմել մեր իրավաբանին (Վիոլետա Զոփունյան, հեռ.՝ 621635, էլ. փոստ՝ zopunyan@healthrights.am):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ձեր իրավունքները բժշկական օգնություն և ստասարկում ստանալիս	5
ՄԻԱԿ-ի վերաբերյալ հեռագոտությունը	15
Ձեր իրավունքների միջազգային ոլորտը	18
Պացիենտի 14 իրավունքները և դրանց վերականգնումը խախտման դեղմում	24
Օգտակար հղումներ	26

Հեղինակային խումբ՝
Վիոլետա Զոփունյան
Հովհաննես Մադոյան
Արթուր Պոսոսյան

Սույն գրքույկը մշակել և տպագրվել է «Հակաթմրամոլային փաղափարակա-
կան դաշինք» ՀԿ կողմից՝ Հայաստանում Բաց հասարակության ինստիտու-
տի օժանդակության հիմնադրամի և Բաց հասարակության հիմնադրամների
«Իրավունք և առողջադատություն» նախաձեռնության օժանդակությամբ:

ՁԵՐ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄ ԱՏԱՆԱԼԻՍ

Հայսնի փաստ է, որ Մարդու ինունային անբավարարության վիրուսով (ՄԻԱՎ) աղորդ անձինք հաճախ խուսափում են որևէ Տեսակի բժշկական օգնություն և սղասարկում սսանալուց, որի հիմնական դասճառներից մեկն էլ այդ մարդկանց մսահոգությունն է, որ իրենց նկասմամբ կդրսևուրվի խսրական, սառը և ոչ հարգալից վերաբերմունք, իսկ իրենց ՄԻԱՎ-կարգավիճակը հայսնի կդառնա մարդկանց լայն շրջանակներին, այդ թվում՝ հարևաններին, բարեկամներին, ընկերներին և աշխատակիցներին:

ՀԻՇՇՔ.

խսրական և անհարգալից վերաբերմունքը, բուժօգնություն ցույց չսալը, բժշկական գաղտնիքի սարածումը, հիվանդի կամքը և համաձայնությունն արհամարհելը Ձեր իրավունքների կողմի խախտումներ են, որոնք դասժվում են օրենքով (ՏՆՍ սսուրև):

ՄԻԱՎ-ՈՎ ԱՊՐՈՂ ՊԱՑԻԵՆՏԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ

Բժշկական օգնություն և սղասարկում սսանալիս ՄԻԱՎ-ով աղորդ մարդիկ կարող են և դեմք է օգսվեն մարդու իրավունքները սահմանող համընդհանուր նորմերից, որոնք ամրագրված են ինչդես միջազգային, այնդես էլ Հայասսանի Հանրադեռության օրենքներով: Ըստ որում, օրենքով կարգավորված են ինչդես դադիենքի հիմնական իրավունքները, այնդես էլ առողջադահական ծառայություն մասուցողների դարսականությունները: Այս իմասսով, որևէ սարբերություն չկա՝ վիրաբույժի կամ թերադեսի օգնությանն է դիմել ՄԻԱՎ-ով աղորդ անձը, թե՞ մեկ այլ դադիենք:

ՄԻԱՎ-ով աղորդ մարդիկ, ինչդես մեր հանրադեսության բոլոր բաղաբադիները, բժշկական օգնություն և սղասարկում սսանալիս օգսվում են մարդու իրավունքներից, որոնք ամրագրված են **ՀՀ Սահմանադրությանը և «Բնակչության բժշկական օգնության և սղասարկման մասին» ՀՀ օրենքով:**

ՀԻՇՇՔ.

ՄԻԱՎ-ով աղորդ անձինք բժշկական օգնություն և սղասարկում սսանալիս օգսվում են հեռկալ **ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻՑ՝**

- անխսրական և հարգալից վերաբերմունք սսանալու.
- բժշկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողի ընսրության.
- հիդիենայի դահանջներին համադասասխանող դայմաններում բժշկական օգնություն և սղասարկում սսանալու.

- իրենց հիվանդության մասին տեղեկություններ ստանալու.
- իրենց առողջական վիճակի, հետազոտման, ախտորոշման և բուժման ընթացքում դարձված տեղեկությունների գաղտնիության ապահովման.
- բուժման համար համաձայնություն սալու և (կամ) հրաժարվելու (բանավոր կամ գրավոր, բացառությամբ հարկադիր բուժման դեղմերի).
- բուժման ընթացքում իրենց առողջությանը հասցված վնասի դիմաց փոխհատուցում ստանալու:

Անխտական և հարգալից վերաբերմունք ստանալու իրավունքը նշանակում է, որ չկան «լավ» ու «վատ», «արժանի» և «անարժան», «անվճարունակ» և «հարուստ», «ՄԻԱՎ-ով ապրող» և «ՄԻԱՎ չունեցող» լիցիտիմներ, իսկ բժշկի և բուժֆրոջ կողմից բոլոր լիցիտիմների նկատմամբ էլ ղեկավարել է դրսևորվի նույն հարգալից, հոգատար և բարեհամբույր վերաբերմունքը:

Հիգիենայի լիցիտիմներին համապատասխանող լիցիտիմներում բուժօգնություն ստանալու իրավունքը մի կողմից լիցիտիմների նկատմամբ հարգալից վերաբերմունքի դրսևորում է, մյուս կողմից էլ նրան հնարավորություն է սալիս խուսափել ներհիվանդանոցային ինֆեկցիաներից:

Բժշկական օգնություն և սոցիալական իրականացնողի ընտրության իրավունքն իր հերթին թույլ է սալիս լիցիտիմներին ազատորեն ընտրել այն բուժօգնությունը, որտեղ ցանկանում է նա հետազոտվել կամ բուժվել, իսկ որոշ դեղմերում նաև՝ ընտրել բուժող բժշկին:

Իհարկե, ողջ բուժման ընթացքում ցանկացած անձ, այդ թվում՝ ՄԻԱՎ-ով ապրողն ունի իր հիվանդության մասին տեղեկություններ ստանալու իրավունք, որը նշանակում է, որ նա կարող է բժշկից լիցիտիմները, որոշեալի վերջինս լիարժեք տեղեկություն տրամադրի իր հիվանդության, կատարված հետազոտությունների արդյունքների, ախտորոշման և նախատեսվող բուժական միջամտությունների կամ մեթոդների մասին:

Բոլոր լիցիտիմները, այդ թվում՝ ՄԻԱՎ-ով ապրող անձինքն ունեն իրենց բժշկական սլյալների գաղտնիության ապահովման իրավունք, որը նշանակում է, որ նրանք կարող են լիցիտիմները բժշկից՝ ապահովել իրենց առողջական վիճակի, հետազոտությունների արդյունքների, ախտորոշման և բուժման ընթացքում դարձված տեղեկությունների գաղտնիությունը: Նման տեղեկությունները լիցիտիմներին անձնական են, իսկ ՄԻԱՎ-ով ապրող մարդիկ, ինչպես և մյուսները, ունեն անձնական կյանքի գաղտնիության իրավունք:

Բացառությամբ դատարանի որոշմամբ հարկադիր բուժման և կյանքին վնաս ստառնացող դեղմերի, լիցիտիմներն իրավունք ունեն սալու իրենց համաձայնությունը կամ հրաժարվելու առաջարկվող հետազոտություններից կամ բուժական միջամտություններից, իսկ սա նշանակում է, որ սեփական առողջության վերաբերյալ վերջնական որոշում կայացնողը և առաջարկվող բուժմանը համաձայնություն սլողը կամ հրաժարվողը ղեկավար է լիցիտիմային սլյալ անձը:

Վերջապես, բուժման ընթացքում հիվանդի առողջությանը հասցված վնասի դիմաց փոխհատուցում ստանալու իրավունքը նշանակում է, որ, դատարանում-

թյամբ աղացուցվելու դեմքում և դասարանի որոշմամբ յուրաքանչյուր ով կարող է դասարանում բուժման ընթացքում իրեն հասցված վնասի դիմաց համարժեք հատուցում:

Ավելին, ՄԻԱՎ-ով աղորդ անձն օժտված է նաև լրացուցիչ իրավունքներով, որոնք սահմանված են «**Մարդու ինունյային անբավարարության վիրուսից առաջացած հիվանդության կանխարգելման մասին**» **ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածով**:

ՀԻՇՇՔ.

ՄԻԱՎ-ով աղորդ մարդիկ բժշկական օգնություն ստանալիս օգտվում են հետևյալ **ԼՐԱՏՈՒՑԻՉ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻՑ՝**

- ստանալ հեսազոսության արդյունքների մասին գրավոր ժողովրդականություններ.
- շարունակել աշխատել (բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված որոշ դեմքերի).
- չդադարալ գիտական փորձերի և հեսազոսությունների օբյեկտ՝ առանց իրենց գրավոր համաձայնության.
- ստանալ համադասասխան խորհրդասվություն և ծանոթանալ ՄԻԱՎ-ի սարածումը բացառող նախազգուշական միջոցառումներին.
- դասարանում դասառնված վնասի փոխհատուցում, եթե ՄԻԱՎ-ով վարակվել են բժշկական օգնություն և սղասարկում ստանալիս:

Լրացուցիչ իրավունքներով օժտված են նաև *ՄԻԱՎ-ով վարակված երեխաները և նրանց ծնողները (օրինական ներկայացուցիչները)* (սե՛ս ստրև, «Սա է օրենքը» բաժինը):

Այս բոլոր իրավունքների կողմին, ՄԻԱՎ-ով աղորդ մարդիկ (կամ նրանց օրինական ներկայացուցիչները) ունեն նաև **դասրականություններ՝** իրականացնել ՄԻԱՎ-ի սարածումը բացառող նախազգուշական միջոցառումները և դիտասվորությամբ կամ իննսավսահությամբ այլ անձին ՄԻԱՎ-ով չվարակել: Վերջին դեմքի համար նախատեսված է փրական դասասխանասվություն (սե՛ս ստրև, «Սա է օրենքը» բաժինը):

ԲՈՒԹՀԻՄՆԱՐԿՆԵՐԻ ԵՎ

ԲՈՒԹԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Պացիենտի իրավունքներն ունեն իրենց աղահովման **երաշխիքները**, որոնք, ինչդե ս իրավունքների դեմքում էր, ամրագրված են թե՛ հայաստանյան ներդեսական, այնդե ս էլ միջազգային օրենքներով: Եթե կա իրավունք, աղա կա նաև այդ իրավունքի դահողանման դասասխանասուն: Վերևում թվարկած իրավունքների իրականացման համար դասասխանասուն են **բժշկական օգնու-**

թյուն և սղասարկում իրականացնողները (բժեկական հաստատություններ, բուժանձնակազմ): Նրանք, մասնավորապես, ՊԱՐՏԱԿՈՐ ԵՆ՝

- յուրաքանչյուր մարդու ցուցաբերել *անհետաձգելի առաջին բժեկական օգնություն* անկախ այդ օգնության դիմաց վարձատրությունը երաշխավորող հիմքերի.
- Տրամադրել *որակյալ* բժեկական օգնություն և սղասարկում.
- հիվանդին *տրամադրել հստակ տեղեկություն* նրան տրամադրվելիք բժեկական օգնության և սղասարկման սվյալ տեսակի, մեթոդների, ծավալների, տրամադրման կարգի, ժայնամանների և կատարված ծախսերի մասին.
- աղաչվել մարդու բժեկի օգնությանը դիմելու փաստի և նրա առողջական վիճակի մասին *տեղեկությունների գաղտնիությունը*.
- հիվանդների նկատմամբ ցուցաբերել *հոգատար և հարգալից վերաբերմունք*:

ՉԻՇԵՔ.

Բժեկական օգնություն և սղասարկում ստանալիս մարդու իրավունքների խախտումների համար բժեկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողները **դատաստանաւություն են կրում՝** Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Պացիենտների իրավունքների խախտման համար նախատեսված են համադատաստան դրույթներ ինչպես Հայաստանի Հանրապետության փրեական, այնպես էլ ֆաղափացիական օրենսգրքերում: Ստորև ներկայացված են դրանցից ամենակարևորները:

- **Բժեկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողների կողմից մասնագիտական դատարկանությունները չկատարելու կամ ոչ դատարկ կատարելու** համար նախատեսված է դատաստանաւություն **ՀՀ Քրեական օրենսգրքի 130-րդ հոդվածով:**
- **Անձին առանց իր համաձայնության բժեկական կամ գիտական փորձերի ենթարկելու համար** նախատեսված է դատաստանաւություն **ՀՀ Քրեական օրենսգրքի 127-րդ հոդվածով:**
- **Առանց մասնագիտական կամ ծառայողական անհրաժեշտության բժեկական օգնություն և սղասարկում իրականացնող անձանց կողմից անձի հիվանդության կամ բժեկական ստուգման արդյունքների մասին տեղեկություններ հրատարակելու համար** նախատեսված է դատաստանաւություն **ՀՀ Քրեական օրենսգրքի 145-րդ հոդվածով:**
- Ինչ վերաբերում է **ֆաղափացու կյանքին կամ առողջությանը դատարկանված վնասի հատուցմանը**, աղա այն սահմանված է **ՀՀ Քաղափացիական օրենսգրքի 2-րդ բաժնում:** Օրինակ, այդ օրենսգրքի **1079-րդ հոդ-**

վածի 1-ին մասը սահմանում է, որ փաղափացում հաճախություն կամ մրա առողջությանն այլ վնաս դատաբանություն դեմում հասցնող եմբակա են տուժողի կորցած աշխատավարձը (եկամուսը), որը մասնում էր կամ կարող էր ստանալ, ինչպես մասն առողջության փայլաման հետևան- քով ծագած լրացուցիչ ծախսերը՝ ներառյալ բուժվելու, լրացուցիչ սննդի, դեղամիջոցներ ձեռք բերելու, դրոշմագրություն, կողմնակի խնամքի, առողջարանական-կուրորսային բուժման, հասուկ սրանսորսային մի- ջոցներ ձեռք բերելու, այլ մասնագիտություն ձեռք բերելու համար ծախ- սերը, եթե դարձվել է, որ տուժողն ունի օգնության ու խնամքի նման սե- սակների կարիք և չունի դրանք անվճար ստանալու իրավունք:

Բոլոր այս հոդվածների ամբողջական տեքստերը մեջբերված են ստորև:

ՍԱ Է ՕՐԵՆԵՐ

ՀՀ օրենք «Մարդու ինունային անբավարարության վիրուսից առաջա- գած հիվանդության կանխարգելման մասին» . ընդունված՝ 03.02.1997

Հոդված 6. ՄԻԱՎ-ով վարակված անձանց իրավունքների և ազատություն- ների դաշտանության երաշխիքները

Անձի ՄԻԱՎ-ով վարակված լինելու փաստը չի կարող հիմք հանդիսանալ մրա իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման համար՝ բացառու- թյամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

Հոդված 14. ՄԻԱՎ-ով վարակված անձանց իրավունքները

ՄԻԱՎ-ով վարակված անձինք իրավունք ունեն՝

ա) ստանալ հետազոտության արդյունքների մասին գրավոր տեղեկություններ.

բ) ստանալ ոչ խսրական վերաբերմունք.

գ) դատախազի բժշկական գաղտնիության դատախազում՝ բացառությամբ Հա- յասանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերի.

դ) շարունակել աշխատել՝ բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված դեպքերի.

ե) ստանալ համադասախմբային խորհրդասվություն, ծանոթանալ ՄԻԱՎ-ի տա- րածումը բացառող նախազգուշական միջոցառումներին:

ՄԻԱՎ-ով վարակված անձինք առանց իրենց գրավոր համաձայնության չեն կարող լինել գիտական փորձերի և հետազոտությունների օբյեկտ:

Հոդված 15. ՄԻԱՎ-ով վարակված երեխաների և մրանց ծնողների (օրի- նական ներկայացուցիչների) իրավունքները

ՄԻԱՎ-ով վարակված մինչև 18 տարեկան երեխաներն օգսվում են մինչև 18 տարեկան հաճախող երեխաների համար Հայաստանի Հանրապետության

օրենսդրությամբ սահմանված իրավունքներից:

ՄԻԱՎ-ով վարակված երեխայի ծնողները (օրինական ներկայացուցիչները) իրավունք ունեն՝

ա) երեխայի հետ զգնվել հիվանդանոցում, այդ ժամկետում ազատվելով աշխատանքից, և ստանալ երեխայի և իրենց համար սահմանված նոպասները.

բ) օգտվել սարեկան արձակուրդից իրենց հարմար ժամանակ:

ՄԻԱՎ-ով վարակված երեխային խնամելու նոպասակով աշխատանքից ազատվելու ժամանակահատվածը հաստատվում է աշխատանքային ստաժում:

Հոդված 16. ՄԻԱՎ-ով վարակված անձի դարձակադրությունները

ՄԻԱՎ-ով վարակված անձը կամ նրա օրինական ներկայացուցիչը դարձակադր է իրականացնել ՄԻԱՎ-ի տարածումը բացառող լիազորված մեդիկական մասնագետի կողմից հաստատված նախազգուշացական միջոցառումները:

33 օրենքը «Բնակչության բժշկական օգնության և սոցիալական մասնակցության» ընդունված՝ 04.03.1996

Հոդված 4. Բժշկական օգնություն և սոցիալական մասնակցություն ստանալու մարդու իրավունքը

Յուրաքանչյուր ունի, անկախ ազգությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, քաղաքացիության վիճակից, ֆազիլական կամ այլ հայացքներից, սոցիալական ծագումից, գույքային կամ այլ դրությունից, Հայաստանի Հանրապետությունում ունի բժշկական օգնություն և սոցիալական մասնակցություն իրավունք:

Հոդված 5. Մարդու իրավունքները բժշկական օգնություն և սոցիալական մասնակցություն ստանալիս

Բժշկական օգնության դիմելիս, ինչպես նաև բժշկական օգնություն և սոցիալական մասնակցություն յուրաքանչյուր ունի իրավունք ունի՝

ա) ընտրել բժշկական օգնություն և սոցիալական մասնակցություն իրականացնողին.

բ) ստանալ բժշկական օգնություն և սոցիալական մասնակցություն՝ հիգիենայի պահանջներին համապատասխանող պայմաններում .

գ) լիարժեք բժշկական օգնությանը դիմելու փաստի, իր առողջական վիճակի, հետազոտման, ախտորոշման և բուժման ընթացքում դրանք անհատապես ստեղծելու գաղտնիության ապահովում, բացի Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված դեմքերից.

դ) իրագրել լինել իր հիվանդության մասին և համաձայնություն տալ բժշկական միջամտության համար.

ե) հրաժարվել բժշկական միջամտությունից, բացի սույն օրենքով նախատեսված դեմքերից.

զ) արժանանալ հարգալից վերաբերմունքի՝ բժշկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողների կողմից:

Հոդված 6. Բժշկական օգնության և սղասարկման ընթացքում հասցված վնասի փոխհատուցում սահմալու մարդու իրավունքը

Յուրաքանչյուր ով իրավունք ունի բժշկական օգնության և սղասարկման կազմակերպման և իրականացման ընթացքում իր առողջությանը հասցված վնասի դիմաց սահմալ փոխհատուցում՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Հոդված 7. Առողջական վիճակի մասին տեղեկություն սահմալու մարդու իրավունքը

Յուրաքանչյուր ով իրավունք ունի մասշտի ձևով սահմալ տեղեկություն իր առողջական վիճակի, հետազոտությունների արդյունքների, հիվանդության ախտորոշման և բուժման մեթոդների, դրանց հետ կապված ռիսկի, բժշկական միջամտության հնարավոր սարբերակների, հետևանքների և բուժման արդյունքների մասին:

Մարդու առողջական վիճակի մասին տեղեկությունը նրա կամփին հակառակ չի կարող հաղորդվել նրան կամ այլ անձանց, բացի Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված դեղբերից:

18 տարին չլրացած կամ օրենքով սահմանված կարգով անգործունակ ճանաչված հիվանդների առողջական վիճակի մասին տեղեկությունները տրվում են նրանց օրինական ներկայացուցիչներին:

Հոդված 8. Համաձայնությունը բժշկական միջամտության համար

Մարդու համաձայնությունը բժշկական միջամտության համար անհրաժեշտ դայման է, բացի սույն օրենքով նախատեսված դեղբերից:

Բուժողի կամ բուժվողի դահանջով համաձայնությունը կարող է լինել նաև գրավոր:

Հոդված 16. Բժշկական օգնության և սղասարկման իրականացումը առանց մարդու համաձայնության

Առանց մարդու կամ նրա օրինական ներկայացուցչի համաձայնության թուլլատրվում է իրականացնել բժշկական օգնություն և սղասարկում մարդու կյանփին սղառնացող վսանգի, ինչդես նաև տշադաշի համար վսանգ ներկայացնող հիվանդությունների դեղբերում՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Հոդված 17. Բժշկական միջամտությունից հրաժարվելը

Յուրաքանչյուր ով կամ նրա օրինական ներկայացուցիչն իրավունք ունի հրաժարվել բժշկական միջամտությունից կամ դահանջել ընդհատել այն, բացի

սույն օրենքի 16 հոդվածով նախատեսված դեմքերից:

Բժեկական միջամտությունից հրաժարվելու փաստը՝ հնարավոր հետևանքների նշումով, գրանցվում է բժեկական փաստաթղթերում և հավաստվում հիվանդի կամ նրա օրինական ներկայացուցչի կողմից:

37 Զրեական օրենսգրքի, ընդունված՝ 18.04.2003

Հոդված 123. Մարդու ինունային անբավարարության վիրուսի հարուցիչով վարակելը

1. Այլ անձին մարդու ինունային անբավարարության վիրուսի հարուցիչով վարակելու ակնհայտ վսանգի ենթարկելը՝

դասժվում է տուգանով՝ նվազագույն աշխատավարձի հարյուրադասիկից երկուհարյուրհիսնադասիկի չափով, կամ կալանով՝ առավելագույնը երկու ամիս ժամկետով, կամ ազատազրկմամբ՝ առավելագույնը մեկ տարի ժամկետով:

2. Այլ անձին մարդու ինունային անբավարարության վիրուսի հարուցիչով դիտարկությամբ կամ ինքնավստահությամբ վարակելն այն անձի կողմից, ով գիտեր իր մոտ այդ հիվանդության առկայության մասին՝

դասժվում է ազատազրկմամբ՝ առավելագույնը հինգ տարի ժամկետով:

3. Սույն հոդվածի երկրորդ մասով նախատեսված արարքը, որը կատարվել է՝

1) երկու կամ ավելի անձանց նկատմամբ,

2) անչափահասի նկատմամբ,

3) ակնհայտ հղի կնոջ նկատմամբ՝

դասժվում է ազատազրկմամբ՝ երեքից ութ տարի ժամկետով:

Հոդված 127. Անձին առանց իր համաձայնության բժեկական կամ գիսական փորձերի ենթարկելը

1. Անձին՝ առանց իր ազատ և անարտահայտության և իրազեկված ու դատարարի ձևակերպված համաձայնության բժեկական կամ գիսական փորձերի ենթարկելը՝

դասժվում է տուգանով՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրադասիկից չորսհարյուրադասիկի չափով՝ որոշակի դատարանի կողմից զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

2. Նույն արարքը, որը կատարվել է՝

1) անօգնական վիճակում գտնվող անձի նկատմամբ,

2) հանցավորից նյութական կամ այլ կախվածության մեջ գտնվող անձի նկատմամբ,

3) անչափահասի նկատմամբ՝

դասժվում է ազատագրված՝ մեկից երեք տարի ժամկետով՝ որոշակի դաստիարակություններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

3. Նույն արարքը, որը կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից կամ անզգուշությամբ առաջացրել է ծանր հետևանքներ՝

դասժվում է ազատագրված՝ երկուսից վեց տարի ժամկետով՝ որոշակի դաստիարակություններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

Հոդված 129. Հիվանդին օգնություն ցույց չսալը

1. Հիվանդին առանց հարգելի դասճառի օգնություն ցույց չսալն այն անձի կողմից, ով դաստիարակ էր դա ցույց սալ, եթե հիվանդի առողջությանն անզգուշությամբ դասճառվել է ծանր կամ միջին ծանրության վնաս՝

դասժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի հիսնամասիկից հարյուրամասիկի չափով, կամ կալանքով՝ մեկից երկու ամիս ժամկետով:

2. Նույն արարքը, որն անզգուշությամբ առաջացրել է հիվանդի մահ՝

դասժվում է ազատագրված՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով՝ որոշակի դաստիարակություններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

Հոդված 130. Բժեկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողների կողմից մասնագիտական դաստիարակությունները չկատարելը կամ ոչ դասճառ կատարելը

1. Բժեկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողների կողմից մասնագիտական դաստիարակությունները չկատարելը կամ ոչ դասճառ կատարելը՝ դրանց նկատմամբ անփութ կամ անբարեխիղճ վերաբերմունքի հետևանքով, եթե բուժվող հիվանդի առողջությանն անզգուշությամբ դասճառվել է ծանր կամ միջին ծանրության վնաս՝

դասժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի հարյուրամասիկից երկուհարյուրամասիկի չափով, կամ կալանքով՝ առավելագույնը երեք ամիս ժամկետով:

2. Նույն արարքը, որն անզգուշությամբ առաջացրել է բուժվող հիվանդի մահ կամ մարդու իմունային անբավարարության վարակի հարուցիչով վարակում՝

դասժվում է ազատագրված՝ երկուսից վեց տարի ժամկետով՝ որոշակի դաստիարակություններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

Հոդված 145. Բժեկական գաղտնիքը հրատարակելը

1. Առանց մասնագիտական կամ ծառայողական անհրաժեշտության բժեկական օգնություն և սղասարկում իրականացնող անձանց կողմից անձի հի-

վանդության կամ բժշկական սնուզման արդյունքների մասին տեղեկություններ հրապարակելը՝

դասժվում է սուզանով՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրադասիկից հինգհարյուրադասիկի չափով, կամ որոշակի դասժվումներ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ երկուսից հինգ տարի ժամկետով, կամ կալանով՝ մեկից երկու ամիս ժամկետով:

2. Սույն հոդվածի առաջին մասով նախատեսված գործողությունները, որոնք անզգուշությամբ առաջացրել են ծանր հետևանքներ՝

դասժվում են ազատազրկմամբ՝ առավելագույնը չորս տարի ժամկետով՝ որոշակի դասժվումներ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

33 Քաղաքացիական օրենսգրքի, ընդունված՝ 05.05.1998

Հոդված 1078. Առողջության փայփայմամբ դասձառված վնասը հասուցելու ծավալը և բնույթը

1. Քաղաքացուն հաշմանություն կամ նրա առողջությանն այլ վնաս դասձառելու դեպքում հասուցման ենթակա են սուժողի կորցրած աշխատավարձը (եկամուսը), որը նա ստանում էր կամ կարող էր ստանալ, ինչպես նաև առողջության փայփայման հետևանքով ծագած լրացուցիչ ծախսերը՝ ներառյալ բուժվելու, լրացուցիչ սննդի, դեղամիջոցներ ձեռք բերելու, դրամագրավորման, կողմնակի խնամքի, առողջարանական-կուրորսային բուժման, հասուկ սրանադորսային միջոցներ ձեռք բերելու, այլ մասնագիտություն ձեռք բերելու համար ծախսերը, եթե դրանք վերաբերում են, որ սուժողն ունի օգնության ու խնամքի մեծան քանակների կարիք և չունի դրանք անվճար ստանալու իրավունք:

2. Կորցրած աշխատավարձը (եկամուսը) սահմանելիս սուժողին՝ հաշմանության կամ առողջության այլ վնասի հետ կապված, նշանակված հաշմանդամության կենսաթոշակը, ինչպես նաև այլ կենսաթոշակներն ու նոյաքսները և այլ նմանօրինակ վճարները, որոնք նշանակվել են առողջության փայփայմանից առաջ կամ հետո, հաշվի չեն առնվում ու չեն հանգեցնում վնասի հասուցման չափի նվազեցման (հաշվի չեն առնվում ի հաշիվ վնասի հասուցման): Վնասը հասուցելիս հաշվի չի առնվում նաև սուժողի կողմից առողջության փայփայմանից հետո ստացած աշխատավարձը (եկամուսը):

3. Սուժողին դասձառված վնասի հասուցման ծավալը և չափը կարող է մեծացվել օրենքով կամ դրանով նախատեսված:

Հիշեցում. նվազագույն աշխատավարձի սահմանված հաշվարկային չափն է՝ 1000 դրամ:

ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ հետազոտությունը հնարավորություն է սալիս հաստատել կամ ժխտել օրգանիզմում ՄԻԱՎ-ի առկայությունը: ՄԻԱՎ-ի օրգանիզմ ներթափանցելու դրսից մարդը չի ունենում ոչ մի արհեստավոր զգացողություն: Ավելին, ՄԻԱՎ-ով վարակված մարդը երկար տարիներ կարող է առողջության հետ կապված որևէ խնդիր չունենալ և չիմանալ վարակված լինելու մասին: Արտաֆինից ևս հնարավոր չէ կռահել մարդու վարակված լինելու մասին: Ահա թե ինչու լաբորատոր հետազոտությունը մնում է ՄԻԱՎ-ի ախտորոշման հիմնական, միևնույն ժամանակ՝ դարզունակ միջոցը, ուստի այս վարակի վաղ հայտնաբերման, ինչդեռ նաև տարածումը կանխարգելելու համար ՄԻԱՎ-ի նկատմամբ հետազոտությունը ստացել է օրենսդրական կարգավորում:

«Մարդու իմունային անբավարարության վիրուսից առաջացած հիվանդության կանխարգելման մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված են ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ հետազոտության ենթակա խմբերը:

ՀԻՇՇՔ.

ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ դարձադիր բժշկական խորհրդասվության և հետազոտության ենթակա են հետևյալ անձինք՝

- ա) արյան, կենսաբանական հեղուկների, հյուսվածքների և օրգանների դոնորները.
- բ) ՄԻԱՎ-ի վարակ ունեցող մայրերից ծնված երեխաները:

Թվարկվածներն այն դեպքերն են, երբ հետազոտությունը կատարվում է առանց հետազոտվողի համաձայնության (որն, իհարկե, չի նշանակում, որ իրականացվող հետազոտության և վերջինիս արդյունքների մասին մարդիկ չդիմադրեն և սեղեկացվեն):

Միևնույն ժամանակ, նույն հոդվածի **2-րդ մասով** սահմանվում է, որ բուժառնային հարցերի կողմից ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ խորհրդասվություն և հետազոտություն տրամադրվում է *հղի կանանց, սեռավարակակիրներին, թմրամոլներին և ազատագրված մայրերում զսնվողներին*: Այս 4 դեպքերից առաջինն ուղղված է մորից-մանկանը ՄԻԱՎ-ի փոխանցման դեպքերի կանխարգելմանը, իսկ մյուս երեքը՝ ՄԻԱՎ-ի նկատմամբ բարձր ռիսկային խմբերում ՄԻԱՎ-ի հայտնաբերմանը:

ՀԻՇՇՔ.

ՄԻԱՎ-ի հայտնաբերման լաբորատոր հետազոտությունները կամավոր են և անանում, բացառությամբ վերոնշյալ դեպքերի:

ՄԻԱՎ-ի լաբորատոր հետազոտության դրական արդյունքների դեպքում ՁԻԱՀ-ի կանխարգելման հանրառեական կենտրոնի կողմից դարձա-

դիր կարգով ղեֆ է կասարվի կրկնակի հեսագոսություն (ախսորոշումը հաստատելու կամ ժխտելու համար):

ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ հեսագոսությունը ղեֆ է զուգորդվի նախաթեսթային և հեսթեսթային խորհրդասվությամբ:

Մինչև 14 սարեկան երեխաների հեսագոսությունը ղեֆ է կասարվի նրանց օրինական ներկայացուցիչների դիմումով կամ համաձայնությամբ, իսկ 14-18 սարեկան երեխաներինը՝ նրանց դիմումով կամ համաձայնությամբ (բացառությամբ վերոնշյալ դեղմերի):

ՍԱ Է ՕՐԵՆՔԸ

ՀՀ օրենք «Մարդու իմունային անբավարարության վիրուսից առաջացած հիվանդության կանխարգելման մասին», ընդունված՝ 03.02.1997

Հոդված 10. Լաբորատոր հեսագոսությունները

ՄԻԱՎ-ի հայտնաբերմանն ուղղված լաբորատոր հեսագոսությունները կասարվում են Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով լիցենզավորված առողջադահական ձեռնարկություններում (անկախ սեփականության ձևից):

ՄԻԱՎ-ի լաբորատոր հեսագոսության դրական արդյունքների դեղմում ՁԻԱՀ-ի ԿՀԿ-ի կողմից Պարսադիր կարգով կասարվում է կրկնակի հեսագոսություն:

ՄԻԱՎ-ի հայտնաբերման լաբորատոր հեսագոսությունները կամավոր են և անանում՝ բացառությամբ սույն օրենքի 11 հոդվածով նախատեսված դեղմերի:

Այն անձինք, որոնց ղեֆ է ներարկեն արյուն, արյան բաղադրամասեր կամ կենսաբանական հեղուկներ, փոխդասվաստեն օրգաններ և հյուսվածքներ, կարող են դահանջել դրանց կրկնակի լաբորատոր հեսագոսություն՝ ՄԻԱՎ-ի հայտնաբերման նդասակով:

ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ լաբորատոր հեսագոսությունը զուգորդվում է նախաթեսթային և հեսթեսթային խորհրդասվությամբ:

Մինչև 14 սարեկան երեխաների հեսագոսությունը կասարվում է օրենքով սահմանված կարգով նրանց օրինական ներկայացուցիչների դիմումով կամ համաձայնությամբ, իսկ 14-18 սարեկան երեխաներինը՝ նրանց դիմումով կամ համաձայնությամբ, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեղմերի:

Հոդված 11. ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ հեսագոսության ենթակա խմբերը

Պարսադիր բժշկական խորհրդասվության և հեսագոսության ենթակա են՝

ա) արյան, կենսաբանական հեղուկների, հյուսվածքների և օրգանների դոնորները.

բ) ՄԻԱՎ-ի վարակ ունեցող մայրերից ծնված երեխաները:

Բուժաօժանությունների կողմից ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ խորհրդասվություն և հետազոտություն սրամադրվում է՝

ա) հղի կանանց.

բ) սեռավարակակիրներին.

գ) թմրամոլներին.

դ) ազատազրկման վայրերում գտնվողներին:

Բնակչության բոլոր խմբերն իրավունք ունեն ստանալու ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ կամավոր խորհրդասվություն և հետազոտություն:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության լիազորած ղեկավար մարմինը սահմանում է սույն հոդվածի 1-ին, 2-րդ և 3-րդ մասերով սահմանված խորհրդասվության և հետազոտության կարգերը:

ՁԵՐ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԸ

Ինչդեռ Հայաստանի Հանրապետության բոլոր ֆաղաֆաղների, այնպես էլ ՄԻՎՎ-ով աղոող անձանց իրավունքները երաշխավորված են ոչ միայն հայաստանյան ներդասական, այլ նաև միջազգային սարքեր նորմերով: Մինչ օրս Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է սարքեր միջազգային իրավական ակտերի, *որոնք հանդիսանում են մեր երկրի իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասը*: Բժշկական օգնության և սղասարկման ղոլորսում ՄԻՎՎ-ով աղոող անձանց իրավունքների շեսանկյունից առավել կարևորներն են՝

- **Զաղաֆաղիական և ֆաղաֆական իրավունքների մասին միջազգային դաենագիր (ԶԶԻՄԴ)**, որին Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է 1993 թվականի հունիսի 23-ին, և Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մեել նույն սարվա սեղսեմքերի 23-ին.
- **Տնեսական, սղղիալական և մեակութային իրավունքների մասին միջազգային դաենագիր (ՏՍՄԻՄԴ)**, որին Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է 1993 թվականին, Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մեել նույն սարվա սեղսեմքերի 23-ին.
- **Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազասութունների դաեսղանութան մասին եվրոդական կոնվենցիա (Մարդու իրավունքների եվրոդական կոնվենցիա, ՄԻԵԿ)**, որը Հայաստանի Հանրապետությունը սորազել է 2001 թվականի հունվարի 25-ին, վավերացվել և Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մեել 2002 թվականի աղրիլի 26-ին.
- **Եվրոդական սղղիալական խարսիա**, որը Հայաստանի Հանրապետությունը սորազել է 2004 թվականի հունվարի 21-ին և Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մեել նույն սարվա հոկսեմքերի 18-ին:

ՀԻՇԵՔ.

Միջազգային դայմանագրերը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են: Եթե վավերացված միջազգային դայմանագրում սահմանվում են այլ նորմեր, ֆան նախասեսված են օրենքներով, աղա կիրառվում են այդ նորմեր:

Միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ նորմերի և սկզբունքների որդեգրմամբ

1 Այս սեղեկությունը կարող է օգսակար լինել նաև Ձեր փասաքանի համար: Գրույկում ներկայացված են միայն բժշկական օգնութան և սղասարկման ղոլորսում առավել կարևոր միջազգային իրավական ակտերը: Դրանց անքողչական ցանկը ներկայացված է «Պաղիենսի իրավունքները բժշկական օգնութուն և սղասարկում սսանալիս. գործնական ողեցույց» գրում (էլեկտրոնային սարքերակը մասչելի է հեսկյալ էջում՝ <http://www.healthrights.am/practitioner-guide-arm/>):

Հայաստանի Հանրապետությունը սանձնել է �ղարականություններ, որոնց ուժով յուրաքանչյուր ով, այդ թվում՝ ՄԻԱՎ-ով ամորող անձը, ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության, անձնական կյանքի գաղտնիության, սեղեկասվություն ստանալու, մարդու մարմնի անձեռնմխելիության, կյանքի, առողջության հնարավորինս առավելագույն հասանելի մակարդակի, խոստանգումներից և դաժան, անմարդկային ու արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքից ազատ լինելու, հանրային ֆաղափականությանը մասնակցելու և, վերջապես, հավասարության իրավունքներ:

ԱՂՅՈՒՍԱԿ. Բուժօգնություն ստանալու ոլորտում մարդու իրավունքների վերաբերյալ հիմնական միջազգային չափանիշները

Իրավունքի անվանումը	Համադասասխան միջազգային փաստաթուղթը	Խախտման օրինակ
Ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 9.1 ՄԻԵԿ, հոդվ. 5.1	ՄԻԱՎ-ով հիվանդ դասադարձյալին թույլ չեն տալիս օգտվել օրական զբոսանքից:
Անձնական կյանքի և գաղտնիության իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 17.1 ՄԻԵԿ, հոդվ. 8.1	Վիրաբուժական բաժանմունքում բուժում ստացող հիվանդի ՄԻԱՎ-կարգավիճակը հրատարակվում է և հայտնի դառնում ինչպես կլինիկայի ողջ բուժանձնակազմին, այնպես էլ բաժանմունքի մյուս հիվանդներին:
Տեղեկասվության իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 19.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 8.1	Հիվանդանոցում ՄԻԱՎ-ով հիվանդին մեծում են իր բուժման և այլընտրանքների վերաբերյալ լիարժեք տեղեկասվություն սրանադրել:
Մարմնի անձեռնմխելիության իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 19.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 5.1	Հիվանդանոցում ՄԻԱՎ-ով ամորող անձին իր կամքին հակառակ ենթարկում են բժշկագիտական փորձարկման:
Կյանքի իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 19.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 2.1	Մանկաբարձական բաժանմունքում հրաժարվում են ընդունել ՄԻԱՎ-ով ամորող հղի կնոջ ծննդաբերությունը:

Առողջության առավելագույնս հասանելի մակարդակի իրավունք	ՏՏՍԻՄԴ, հոդվ. 12 ԵՍԽ, հոդվ. 11	ՄԻԱՎ-ով հիվանդին չի սրամարվում սլյալ կլինիկայի տայմաններում հնարավոր բուժման ամբողջական ծավալը:
Խոցանագումներից և դաժան, անմարդկային ու արժանադատությունը նվաստացնող վերաբերմունքից ազատ լինելու իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 7 ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 10.1 ՄԻԵԿ, հոդվ. 3	Ոստիկանությունում հրաժարվում են ՄԻԱՎ-ով ամորող ձերբակալված անձին սրամարդել իր հակառեհակոմունիստային բուժման դեղերը՝ նրանից ցուցմունք կորզելու նպատակով:
Հանրային ֆաղափականությանը մասնակցելու իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 25	ՄԻԱՎ-ով ամորող մարդուն մերժում են մասնակցել համայնֆային զարգացման ծրագրերում:
Խսրականությունից զերծ մնալու և հավասարության իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 26 ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 2.2 ՏՍՄԻՄԴ, հոդվ. 2.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 14 ԵՍԽ, հոդվ. 11	Հիվանդանոցում անհարկի ձգձգում են ՄԻԱՎ-ով ամորող մարդու լյանային վիրահասությունը, չնայած վիրահասվողների հերթի բացակայությանը:

ԴԻՇԵՔ.

Մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային նորմերը

1. ԱԶՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Յուրափանջյուր ու ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոք չդիմար է ենթարկվի կամայական ձերբակալման կամ կալանքի: Ոչ ոք չդիմար է զրկվի ազատությունից այլ կերպ, քան այնպիսի հիմքերով և այնպիսի ընթացակարգին համապատասխան, որոնք սահմանված են օրենքով (ԶԶԻՄԴ 9-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Յուրափանջյուր ու ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով : անձանց օրինական կալանքի վերցնելը՝ վարակիչ հիվանդությունների սարածումը կանխելու նպատակով, ինչպես նաև հոգեկան հիվանդներին, հարբեցողներին կամ թմրամոլներին կամ թափառաբեկներին օրինական կալանքի վերցնելը (ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ե» կետ):

2. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳԱՐՏՆԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել ֆնահաճ կամ անօրինական միջամտության իր անձնական և ընտանեկան կյանքին, ֆնահաճ կամ անօրինական ոսնձգության իր բնակարանի անձեռնմխելիության կամ իր թղթակցության գաղտնիքի նկատմամբ, կամ էլ անօրինական ոսնձգության իր լուրջ և ուրիշ համարյալ նկատմամբ (ՔՔԻՄԴ 17-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Յուրաքանչյուր ունի իր անձնական ու ընտանեկան կյանքի, բնակարանի և նամակագրության հարգանքի իրավունք (ՄԻԵԿ 8-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

3. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Յուրաքանչյուր մարդ ունի իր կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունք. այդ իրավունքն ընդգրկում է անկախ ղեկավարող սահմաններից բաժանված, գրավոր կամ մամուլի միջոցով կամ էլ գեղարվեստական ձևով արտահայտված կամ մի այլ ձևով սեփական ընտրությամբ բոլոր տեսակի տեղեկություններ ու գաղափարներ որոնելու, ստանալու և տարածելու ազատությունը (ՔՔԻՄԴ 19-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

Յուրաքանչյուր ունի իր առողջության մասին հավաքված ցանկացած տեղեկություն ստանալու իրավունք (ՄԻԵԿ 10-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

4. ՄԱՐՄՆԻ ԱՆՁԵՌՆՄԻՆԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Առողջադասության ոլորտում միջամտությունը կարող է իրականացվել միայն այն դեպքում, երբ դրան ենթարկվող անձն ինքնակամ և գիտակցաբար է սվել իր համաձայնությունը (ՄԻԵԿ 5-րդ հոդված):

5. ԿՅԱՆՔԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Յուրաքանչյուր մարդ ունի կյանքի իրավունք: Այդ իրավունքը ղեկավարող տարածքային օրենքով: Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել կամայականորեն զրկվել կյանքից (ՔՔԻՄԴ 6-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքը ղեկավարող օրենքով: Ոչ մեկին չի կարելի դիտարկել որպես զրկվել կյանքից այլ կերպ, քան ի կատարումն դատարանի կայացրած դատավճռի՝ այն հանցագործության համար, որի կատակցությամբ օրենքով նախատեսված է այդ ղեկավարող (ՄԻԵԿ 2-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

6. ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱԿԵԼԱԳՈՒՅՆ ՅԱՍՆԵԼԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

1. Սույն դաժնագրին մասնակցող ղեկավարողները ճանաչում են ֆիզիկական և հոգեկան առողջության առավելագույնս հասանելի մակարդակի բոլորի իրավունքը: 2. Այդ իրավունքի լիակատար իրականացմանը

հասնելու համար՝ սույն դաճնագրին մասնակցող մեծությունների կողմից ձեռնարկվելիք ֆայլերը ղեֆ է ներառեն : գ) համաձայնակային, սեղաձայնակային, մասնագիտական և այլ հիվանդությունների կանխարգելումը, բուժումը և վերահսկումը. դ) այնպիսի լաբորատորիայի ստեղծում, որոնք կարող են ադապտվել հիվանդության դեմոստրացիայի միջոցով և բժշկական օգնությունը և բժշկական խնամքը (SSUՄԻՄԴ 12-րդ հոդված):

Առողջության պահպանության իրավունքի արդյունավետ իրացումն ադապտվելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են, ուղղակիորեն կամ ղեֆական կամ մասնավոր կազմակերպությունների հետ համագործակցելով, ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ, որոնք, մասնավորապես, ուղղված կլինեն՝ 1) վասառողջության պահպանումը հնարավորին չափ վերացնելուն, 2) խորհրդակցական և կրթական հնարավորություններ ադապտվելուն՝ առողջությունը խթանելու և առողջության հարցերում անհատի պատասխանատվությունը խրախուսելու նպատակով, 3) համաձայնակային, սեղային (էնդենդիկ) և այլ հիվանդությունները, ինչպես նաև դժբախտ պատահարները հնարավորին չափ կանխելուն (ԵՍԽ 11-րդ հոդված):

7. ԽՈՇՏԱՆԳՈՒՄՆԵՐԻՑ ԵՎ ԴԱԺԱՆ, ԱՆՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՈՒ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՎԱՍԱՑՆՈՂ ՎԵՐԱԲԵՐՍՈՒՄԵՐԻՑ ԱԶԱՏ ԼԻՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՄԸ

Ոչ ոք չի ղեֆ է ենթարկվի խոստանգումների կամ դաժան, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ ղեֆ: Մասնավորապես, ոչ ոք չի կարող առանց իր ազատ արձագանքով համաձայնության ենթարկվել բժշկական կամ գիտական փորձերի (ԶԶԻՄԴ 7-րդ հոդված):

Ազատությունից զրկված բոլոր անձինք ունեն մարդասիրական վերաբերմունքի և մարդկային անհատի հատուկ արժանապատվության հարգման իրավունք (ԶԶԻՄԴ 10-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Ոչ ոք չի ղեֆ է ենթարկվի խոստանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ ղեֆ (ՄԻԵԿ 3-րդ հոդված):

8. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԶԱՐԱԶԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆԸ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՄԸ

Յուրաքանչյուր ֆադաբախ ... առանց ... սահմանափակումների ... ղեֆ է իրավունք և հնարավորություն ունենա ա) մասնակցելու ղեֆական գործերը վարելուն՝ ինչպես անմիջականորեն, այնպես էլ ազատորեն ընտրված ներկայացուցիչների միջոցով (ԶԶԻՄԴ 25-րդ հոդված):

9. ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՑ ԶԵՐԾ ՄՆԱԼՈՒ ԵՎ ՀԱՎԱՍԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Բոլոր մարդիկ հավասար են օրենքի առաջ և առանց որևէ խտրականության օրենքով ենթակա են հավասար դաժադանության: Այդ առնչությամբ որևէ կարգի խտրականություն չի եղել և չի եղել օրենքով և օրենքով անձանց համար չի եղել երաժիշտական հավասար և արդյունավետ դաժադանություն խտրականությունից, ըստ որևէ հասկանիչի, այն է՝ ըստ ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի, ֆաղափական կամ այլ հանրաճանաչման, ազգային կամ սոցիալական ծագման, գույքային վիճակի, ծննդի կամ այլ հանգամանքի (ՔՔԻՄԴ 26-րդ հոդված):

Սույն դաժադանի մասնակից ղեկավարները դաժադանվում են առանց որևէ խտրականության, այն է՝ ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի, ֆաղափական կամ այլ հանրաճանաչման, ազգային կամ սոցիալական ծագման, ծննդի կամ այլ հանգամանքի կառավարությամբ (ՔՔԻՄԴ 2-րդ հոդվածի 2-րդ մաս, ՏՄՄԻՄԴ 2-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

Սույն Կոնվենցիայով սահմանված իրավունքներից և ազատություններից օգտվելն առանց խտրականության, այն է՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, ֆաղափական կամ այլ հանրաճանաչման, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փոխանակությանը ղայկանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ դրությունից (ՄԻԵԿ 14-րդ հոդված):

ՊԱՅԻՆՏԻ 14 ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՎԵՐԱԿԱՆՁՆՈՒՄԸ ԽԱԽՏՄԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ

2002 թվականին եվրոպական կազմակերպություններից մեկի՝ «Ակտիվ ֆա-
ղափաստության ցանցի» կողմից մշակվել է Պացիենտների իրավունքների
եվրոպական խարտիան, որը սահմանում է պացիենտի իրավունքների հստակ,
համադարձակ քառանակ: Թեև խարտիան իրավաբանորեն դառնալիք չէ, սա-
կայն այն թույլ է տալիս ի մի բերել ՄԻԱՎ-ով աղոող անձանց՝ որդես մարդու
իրավունքների խախտման ժամանակահատվածում խոստովանելու և ստանալու:
Նկատելի է, որ այս իրավունքների մեծ մասն իր արժեքը ունենում է գրեթե
հայաստանյան օրենսդրության մեջ: Պացիենտի 14 իրավունքների իմացությունը
թույլ է տալիս արագ կողմնորոշվել և հասկանալ, թե առանձին դեպքերում կոնկրետ
որ իրավունքն է խախտվել:

ՉԻՇԵՔ.

Խարտիայով սահմանված պացիենտի 14 իրավունքներն են՝

1. Կանխարգելման միջոցառումների իրավունք
2. Բուժօգնության մասշտաբային իրավունք
3. Առողջական վիճակի և բուժօգնության վերաբերյալ տեղեկատվու-
թյուն ստանալու իրավունք
4. Բժշկական միջամտությանը համաձայնություն սալու իրավունք
5. Բժշկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողի ազատ ըն-
տրության իրավունք
6. Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության և գաղտնիության իրավունք
7. Պացիենտի ժամանակը հարգելու իրավունք
8. Բուժման որակի չափորոշիչների տրամադրման իրավունք
9. Բուժման անվտանգության իրավունք
10. Նորարարության և ժամանակակից բուժման իրավունք
11. Ոչ անհրաժեշտ առաջադրումներից և ցավից զերծ մնալու իրավունք
12. Բուժման անհատական մոտեցման իրավունք
13. Բողոքարկման իրավունք
14. Փոխհատուցման իրավունք

Ինչդեռ տեսնում եմ, վերոնշյալ 14 իրավունքներից նախավերջինը *բողոքարկ-
ման իրավունքն է, իսկ վերջինը՝ փոխհատուցում ստանալու իրավունքը*: Ուս-
տի, բժշկական օգնություն և սղասարկում ստանալիս, եթե կարծում եմ, որ Ձեր
իրավունքները խախտվել են, աղա խորհուրդ եմ տալիս ձեռնարկել համադար-

սասխան միջոցներ՝ վերականգնելու Ձեր խախտված իրավունքները, իսկ որոշ դեպքերում՝ նաև ստանալու փոխհատուցում: Ընդհանուր առմամբ, խախտված իրավունքների վերականգնումը կատարվում է հետևյալ փուլերով:

Արժե սկսել **սվյալ բաժանմունքի վարչիչն կամ բուժօգնության ղեկավարին դիմելուց**, իսկ Ձեր դիմումն անդամասխան մնալու դեպքում՝ **նրանց վերադասին** (հիշե՛ք, որ մի դեպքում բուժօգնության վերադասը կարող է լինել ՀՀ առողջապահության նախարարությունը, մեկ այլ դեպքում՝ մարզպետարանը կամ ֆաղափառության նախարարությունը): Խախտված իրավունքների դեպքերի զգալի մասն իրենց լուծումն են ստանում հենց այդ մակարդակում:

Վերադասության կարգով Ձեր բողոքի բնույթի արդյունքում հաջողության չհասնելու դեպքում կարող եք դիմել **դատարան**՝ դատական դատարանության սահմանադրական իրավունքի շրջանակներում: Մեր հանրապետությունում գործում են առաջին աստիճանի և վերափնդանի դատարանները, ինչպես նաև վճռաբեկ դատարանը: Հիշե՛ք, որ եթե մտադիր եք բողոքարկել լիցենզիայի և ռեզուլտատի ինֆրակառավարման մարմինների (նախարարություններ, ֆաղափառության, մարզպետարան, թաղապետարան) ու դրանց դատարանային անձանց վարչական և նորմատիվ ակտերը, գործողությունները կամ անգործությունը, աղաթե՛ք և դիմել վարչական դատարան:

Եթե Ձեր կարծիքով Ձեր իրավունքների ոտնահարման դեպքում առկա են հանցագործության հասկանիչներ, կարող եք դիմել **դատախազություն կամ ոստիկանություն**: Կարող եք լինել դեպքեր, երբ իրավաբանական օգնություն ստանալու նպատակով Ձեզ մոտ առաջանա անհրաժեշտություն դիմել փաստաբանի օգնությանը:

Պետական մարմինների և դրանց դատարանային անձանց, բացառությամբ դատարանների և դատավորների, կողմից Ձեր իրավունքների խախտման դեպքում կարող եք Ձեր խախտված իրավունքի վերականգնման խնդրանքով դիմել **ՀՀ մարդու իրավունքների դատարանին**: Այս դեպքում հիշե՛ք, որ լիցենզիայի և առաջ դիմել համադատարանային լիցենզիայի մարմին, որը վերահսկում է առողջապահական հաստատության գործունեությունը, և նոր միայն, դատարանային չստանալու կամ ոչ բավարար դատարանային ստանալու դեպքում բողոքը կարող է ներկայացվել ՀՀ մարդու իրավունքների դատարանին: Բողոքի առարկան լիցենզիայի և լիցենզիայի, որ լիցենզիայի մարմինը հիմնավոր կամ օրինական որոշում չի կայացրել անձի իրավունքների վերաբերյալ:

Վերջապետ, դուք կարող եք Ձեր մտահոգությունը կամ բողոքը ներկայացնել **դատիչների իրավունքների դատարանային ոլորտի հասարակական կազմակերպություններին**, որոնք կաջակցեն Ձեզ ընթերցելու բողոքարկման ճիշտ և արդյունավետ փայլերը:

ԳՅ Առողջադատության նախարարություն

Նախարար` Գարություն Զուլկյան

Հասցե` Երևան 0010, Հանրապետության հրապարակ, Կառավարության
սուն 3

Հեռախոս` 544028, 544027

Թեժ գիծ` 528872

Էլ. փոստ` info@moh.am

Վեբ կայք` www.moh.am

ԳՅ ԱՆ ԶԻԱՅ-ի կանխարգելման հանրապետական կենտրոն

Տնօրեն` Սամվել Գրիգորյան

Հասցե` Երևան, Աճառյան փ. , Ե. 2

Հեռախոս` 610730

Էլ. հասցե` armaids@armaids.am

Վեբ կայք` www.armaids.am

Մարդու իրավունքների դաշտ

Պաշտպան` Արմեն Գարությունյան

Հասցե` Երևան 0002, Պուլկին փ. , Ե. 56ա

Հեռ.` 537651,

Ֆաքս` 538842

Էլ. հասցե` ombuds@ombuds.am

Վեբ կայք` www.ombuds.am

Հանրային դաշտի գրասենյակ

Ղեկավար` Մասիս Ղազանջյան

Հասցե` Երևան 0009, Կորյուն փ. Ե. 8 բն.5

Հեռ.` 583844, 586015

Իրական աշխարհ, իրական մարդիկ ՀԿ

*Համանախագահներ` Հովհաննես Մարդյան և Վարուժան
Աբրահամյան*

Հասցե` Երևան 0069, Մ.Ավետիսյան 4-րդ փ., սուն 33

Հեռ.` 249318

Էլ. հասցե` info@realwrp.net

Վեբ կայք` www.realwrp.net

Դրական մարդկանց հայկական ցանց ՀԿ

Նախագահ` Անահիտ Գարությունյան

Հասցե` Երևան, Կոմիտաս ուղ., 27/1

Հեռ.` 260502, 091-000560, 077-272014

Էլ. հասցե՝ ppan777@gmail.com

Հելսինկյան ֆաղաֆացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ

Նախագահ՝ Արթուր Սաֆուլնց

Հասցե՝ Վանաձոր, Տիգրան Մեծ փ., Ը. 59

Հեռ.՝ 0322- 42268

Էլ. հասցե՝ hcav@hcav.am

Վեբ կայք՝ www.hcav.am

Հակաթմրամոլային ֆաղաֆացիական դաշինք ՀԿ

Վիոլետա Զոփուլյան, իրավաբան

Հասցե՝ Երևան, Աճառյան փ. 2-րդ նրբանցք, Ը. 2

Հեռ.՝ 621635

Էլ. հասցե՝ info@healthrights.am

Վեբ կայք՝ www.healthrights.am

ՆՇՈՒՄՆԵՐ